

УДК 657.1.012.1

В. Г. Гончарова,
к. н. з держ. упр.,
доцент кафедри обліку і аудиту, Запорізький національний університет

РЕІНВЕСТИЦІЯ ДИВІДЕНДІВ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ: ПОДАТКОВИЙ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АСПЕКТ

V. Goncharova,
candidate of sciences in public administration,
associate professor of department of account and audit, Zaporizhzhya national University

REINVESTMENT OF DIVIDENDS OF JOINT-STOCK COMPANIES: TAX AND BOOK-KEEPING ASPECT

У статті запропоновано удосконалення методичних підходів до організації обліку дивідендів та обґрунтовано порядок відображення в бухгалтерському й податковому обліку операцій, пов'язаних з реінвестицією дивідендів. Визначено проблеми реінвестицій в акціонерних товариствах.

The article reviews an improvement of the methodical going is near organization of account of dividends and the order of reflection in the accounting and taxation of the operations connected with reinvestment of dividends, and also problems of reinvestment in joint-stock companies is opened.

Ключові слова: реінвестиція, дивіденди, акціонерні товариства, статутний капітал, акції.
Key words: reinvestment, dividends, joint-stock companies, chartered capital, actions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ЇЇ ВИГЛЯДІ

У сучасних умовах господарювання значення акціонерного капіталу зростає. Це пов'язано з тим, що у товариств, які працюють ефективно, з часом виникає потреба у збільшенні зареєстрованого капіталу (надалі за тестом — статутного капіталу). Найчастіше це мотивується прагненням посилити вплив акціонерів у випадках залучення до статутного фонду сторонніх інвестицій або просто збільшення кількості чи номіналу акцій, які належать акціонерам. Джерелами збільшення зареєстрованого капіталу відповідно до п. 2 Положення "Про порядок збільшення (зменшення) статутного фонду акціонерного товариства" [1], є додаткові внески акціонерів, реінвестиція дивідендів та спрямування прибутку до статутного капіталу.

Але недосконалість законодавчої бази з питань нарахування, виплати та спрямування дивідендів на збільшення статутного капіталу призводить до виникнення проблем з відображення таких операцій у бухгалтерському та податковому обліку. Бухгалтери припускаються ряду методичних помилок під час розподілу прибутку,

і, як наслідок, виникають проблеми при визначенні фінансового результату діяльності. Отже, недосконалість нормативного забезпечення податкового та бухгалтерського обліку поглиблює проблеми реінвестування капіталу в розвиток підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Проблемі формування статутного капіталу та відображення в обліку дивідендів багато уваги приділяли такі видатні науковці та економісти, як Ф.Ф. Бутинець [2], С.Ф. Голов [3], В.Г. Федоренко [4], але проблема спрямування дивідендів на збільшення статутного фонду (реінвестиція) майже не висвітлювалась.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є удосконалення методичних підходів до організації обліку дивідендів шляхом спрощення процедури оформлення операцій, пов'язаних з реінвестицією дивідендів та обґрунтуванням інструменту обліку щодо відображення дивідендів у фінансовій звітності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглядаючи питання реінвестиції дивідендів, необхідно з'ясувати економічний зміст даної операції. Реінвестиція — це господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій. Українські вчені М. Данилюк та В. Савич [5] виділяють декілька причин виплати дивідендів акціями:

1) підприємство-емітент має проблеми з готівкою, його фінансове становище не дуже стабільне і, щоб хоч якось уникнути невдоволення акціонерів, правління компанії пропонує акціонерам додаткові акції;

2) фінансове становище компанії стабільне, більш того, вона розвивається швидкими темпами, тому їй потрібні засоби на розвиток, які й надходять до неї у вигляді нерозподіленого прибутку;

3) компанія бажає змінити структуру джерел чи засобів;

4) компанія бажає наділити вищий управлінський персонал, який успішно працює, акціями, щоб "прив'язати" його до фірми й тим самим стимулювати ще більш активну його роботу.

У зарубіжних джерелах замість терміну "реінвестиція" вживається термін "дивіденди, що виплачуються акціями". Американські вчені Джеймс К. Ван Хорн та Джон М. Вахович [6] вважають, що дивіденди, які виплачуються акціями, — це просто передача додаткових звичайних акцій акціонерам компанії. Це не що інше як бухгалтерський прийом, котрий полягає в перерозподілі акціонерного капіталу між статтями балансу фірми. Отже, виходячи з наведеного вище можна зробити такий висновок. Реінвестиція — це пряма фінансова інвестиція, що призводить до перерозподілу джерел та засобів фірми, за якої акціонери отримують економічні вигоди у зв'язку з одержанням додаткової кількості акцій.

Виплату дивідендів можна проводити у разі, коли підприємство протягом періоду, за який виплачуються дивіденди, мало прибуток, оскільки саме він є основним джерелом виплати дивідендів. Однак, враховуючи те, що є розуміння прибутку з метою оподаткування і прибутку з метою бухгалтерського обліку, постає запитання: який із цих прибутків при нарахуванні дивідендів слід брати до уваги, оскільки внаслідок різних підходів до обчислення вони різняться між собою. Вважаємо, що реальну картину фінансового становища підприємства можна побачити у фінансовій звітності. У Звіті про фінансові результати фігурує саме бухгалтерський прибуток, тому при обчисленні (нарахуванні) дивідендів треба відштовхуватися саме від бухгалтерського прибутку. Правомірність вищенаведеної позиції підтверджується Податковим кодексом України [7] "дивіденди — платіж, що здійснюється юридичною особою — емітентом корпоративних прав чи інвестиційних сертифікатів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку".

Чітко визначені організація та методика бухгалтерського обліку доходів, витрат і фінансових результатів діяльності у взаємозв'язку з задокументованим рішенням Загальних зборів акціонерного товариства дають інформаційну базу для визначення розміру прибутку та його частки, що спрямовується на дивіденди. Тому важливого значення для фірми набуває правильність ведення бухгалтерського обліку дев'ятого та сьомого класу рахунків у відповідності з П(С)БО 15 "Дохід" та П(С)БО 16 "Витрати", що дасть змогу достовірно визначити фінансові результати діяльності, а також нерозподілений прибуток (непокритий збиток), що обліковується на рахунку 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)". Зокрема субрахунки 441 "Прибуток нерозподілений" та 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді", є інформативною базою щодо відображення в обліку нарахованих дивідендів [8].

Податковий кодекс України № 2755 передбачає механізм справляння авансового внеску з податку на прибуток при виплаті дивідендів. Водночас, на відміну від чинного на сьогодні порядку, авансовий внесок не справлятиметься при виплаті дивідендів: 1) фізичним особам; 2) суб'єктами господарювання, які перебувають на спрощеній системі оподаткування; 3) платниками фіксованого сільськогосподарського податку; 4) управителем фонду операцій із нерухомістю власникам сертифікатів фонду операцій із нерухомістю в результаті розподілу доходу такого фонду.

Новацією ПК є те, що авансовий внесок із податку на прибуток при виплаті дивідендів сплачується за місцезнаходженням юридичної особи та її відокремлених підрозділів пропорційно до питомої ваги суми витрат відокремлених підрозділів у загальній сумі таких витрат платника податку, визначених в останній податковій звітності, поданій таким платником податку.

Згідно з Положенням "Про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства" [1] збільшення розміру статутного капіталу товариства за рахунок реінвестиції дивідендів здійснюється виключно шляхом збільшення номінальної вартості акцій, що належать акціонерам, які є акціонерами товариства на дату початку строку виплати дивідендів.

Збільшення розміру статутного капіталу товариства за рахунок реінвестиції дивідендів можливо за умови попереднього прийняття загальними зборами акціонерів товариства рішень про затвердження річних результатів діяльності товариства та порядку розподілу прибутку.

Право на отримання дивідендів та розпорядження нарахованими дивідендами мають власники акцій, які є акціонерами товариства на дату початку строку виплати дивідендів.

Рішення про направлення нарахованих дивідендів на збільшення статутного капіталу акціонерного товариства приймається одночасно з рішенням про внесення змін до статуту товариства, пов'язаних зі збільшенням розміру статутного капіталу.

Український вчений В. Федоренко [4] виділяє, що рішення про розподіл прибутку на реінвестиції та виплату дивідендів оцінюється показником норми розподілу, тобто відношенням суми дивідендів до прибутку після відрахування податків.

Для аналізу дивідендної політики підприємства використовують коефіцієнт, який визначає відношення дивіденду на одну акцію до прибутків на акцію. Використовують також показник дивідендного покриття, який показує, скільки разів дивіденд може бути виплачений з прибутку на одну акцію.

Найпростішою моделлю визначення дивідендів є встановлення дивіденду як залишку або незалежної теорії дивідендів. Згідно з цією теорією підприємство, вибираючи дивідендну політику, має насамперед визначити оптимальний бюджет капітальних вкладень, а також частину власних коштів, що піде на фінансування цього бюджету. Тільки після цього можна розраховувати суму доходу, що спрямовується на виплату дивідендів. Будь-який інший підхід призведе до того, що ефективність підприємства в майбутньому стане нижчою за можливу. За цією моделлю коефіцієнт виплати може змінюватися щорічно.

Підприємство може здійснювати політику постійного коефіцієнта виплати доходу у вигляді дивідендів. Але тоді через зниження доходу дивіденди зменшаться, а це, безумовно, призведе до зниження ринкової ціни акцій підприємства. Причому зниження може бути істотним, якщо інвестори сприймуть падіння дивідендів як сигнал про негативні перспективи розвитку підприємства. Через це на практиці менеджери рідко дотримуються цієї політики.

Поширенішою на практиці є політика постійного збільшення доходу на одну акцію, девіз якої — ніколи не зменшувати щорічного дивіденду. Якщо доходи на одну акцію підприємства збільшуються, то збільшуються і дивіденди на акцію, однак дещо повільніше, ніж дохід. Але якщо дохід на акцію зменшується, то дивіденд на акцію залишається на тому самому рівні або дещо меншому.

Методика бухгалтерського обліку дивідендів недостатньо розглянута в науковій літературі, а нормативно-правова база, що регулює дане питання, має значні недоліки.

Єдиний методичний підхід в організації обліку реінвестицій є запорукою нарощування капіталовкладень за рахунок дивідендів.

На сьогодні Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку розроблені Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах [9], які встановлюють порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій по збільшенню розміру статутного капіталу, зокрема шляхом реінвестиції дивідендів.

На нашу думку, методика відображення дивідендів є недосконалою. Це стосується процедури оформлення операцій, пов'язаних з реінвестицією дивідендів. У даному нормативному документі навіть не згадується про реінвестицію дивідендів, нарахованих за простими акціями, що досить дивно, адже, як відомо, частка простих акцій значно більша, ніж привілейованих, за якими виплачується фіксований розмір дивідендів. Наголошуємо на те, що процедура оформлення даної операції за простими акціями значно складніша, ніж за привілейованими, оскільки діюче законодавство вимагає подання заяв щодо згоди спрямування акціонерами нарахованих дивідендів на збільшення статутного фонду то-

вариства, а оскільки кількість учасників може бути значна, зробити це досить проблематично.

Також некоректно відображена кореспонденція рахунків Дт 43 "Резервний капітал" та Кт 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді". Адже, як відомо, відповідно до ст. 14 Закону України "Про господарські товариства" [10] резервний капітал формується за рахунок щорічних відрахувань з чистого прибутку в розмірі, не меншому за 5 %, а тому під час його збільшення чистий прибуток вже є один раз зменшений. Виходячи з того, що джерелом виплати дивідендів є резервний капітал, то це характеризує повторне використання у звітному році нерозподіленого прибутку.

У розділі "Реінвестування дивідендів" Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах, присутня проводка Дт 671 "Розрахунки з учасниками за нарахованими дивідендами" Кт 31 "Рахунки в банках", що досить не коректно дану проводку розміщувати саме в розділі реінвестування, оскільки, як відомо, дана операція не передбачає виплати дивідендів у грошовій формі.

Із нормативним регулюванням та методикою бухгалтерського обліку реінвестиції дивідендів тісно пов'язане нормативне регулювання та методика оподаткування таких операцій.

Згідно з п.п 153.3.6 Податкового кодексу України до податкових доходів підприємства-емітента не включається розмір реінвестованих дивідендів, оскільки дана операція є не чим іншим, як прямою інвестицією в підприємство. Суми грошових коштів або вартість майна, що надходять у корпоративні права платникам податку у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій, емітовані таким платником податку, не включаються до доходу.

Стосовно оподаткування інвесторів слід зазначити, що відповідно до п.п 167.2 Податкового кодексу ставка податку становить 5 відсотків бази оподаткування щодо доходу, нарахованого як доходи у вигляді дивідендів. Згідно з п.п. 170.5.3 Податкового кодексу дивіденди, нараховані платнику податку емітентом корпоративних прав — резидентом, що є юридичною особою, оподатковуються за ставкою, визначеною у пункті 167.2 цього Кодексу, крім дивідендів на користь фізичних осіб (у тому числі нерезидентів) за акціями або іншими корпоративними правами, які мають статус привілейованих або інший статус, що передбачає виплату фіксованого розміру дивідендів чи суми, яка є більшою за суму виплат, розраховану на будь-яку іншу акцію (корпоративне право), емітовану таким платником податку, які прирівнюються з метою оподаткування до виплати заробітної плати з відповідним оподаткуванням.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи сказане вище, запропоновано:

1. В аналітичному обліку до субрахунку 671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами" слід виділити два субрахунки другого порядку, зокрема: 671.1 — дивіденди, виплачені в грошовій формі; 671.2 — дивіденди, спрямовані на реінвестицію. Це дасть можливість суттєво скоротити затрати часу у бухгалтерів. Наприклад, підприємство за результатами звітнього року отри-

мало чистий прибуток. Загальними зборами акціонерів вирішено 70 % нарахованих дивідендів спрямувати на збільшення статутного капіталу (реінвестувати), а 30 % виплатити акціонерам у грошовій формі. Якщо пропорції участі в капіталі під час проведення реінвестиції змінено, даний розподіл 671 субрахунку не матиме практичної користі, оскільки дана операція оподатковуватиметься в повному обсязі. Якщо ж при реінвестиції участь у капіталі підприємства не змінилася, то 70 % нарахованих дивідендів не підлягають оподаткуванню відповідно до діючого законодавства, тоді як 30 % (призначених для виплати в грошовій формі) оподатковуються за загальними правилами. У цьому випадку субрахунок другого порядку 671.1 "Дивіденди, виплачені в грошовій формі" буде містити всю необхідну інформацію про суму дивідендів, яка підлягає оподаткуванню.

Більше того, дане розмежування матиме інформативний характер щодо стану розрахунків з інвесторами та буде корисне під час прийняття управлінських рішень.

2. Спрости процедуру оформлення реінвестицій дивідендів за простими акціями, оскільки діюче законодавство вимагає подання заяв щодо згоди спрямування акціонерами нарахованих дивідендів на збільшення статутного фонду товариства, а оскільки кількість учасників може бути значна, зробити це досить проблематично. Тому зручніше було б після прийняття рішення на загальних зборах про реінвестицію дивідендів за простими акціями подавати протокол загальних зборів учасників.

3. З метою стимулювання реінвестиції дивідендів необхідно мінімізувати податковий тиск як на емітента цінних паперів, так і на інвестора. Вважаємо за доцільне внести зміни до діючого податкового законодавства, які б передбачали звільнення від оподаткування реінвестиції не тільки за умови збереження розміру часток у статутному капіталі. Даний захід дозволить у більш значному обсязі спрямовувати отримані прибутки та, відповідно, й дивіденди на розширення виробництва, вдосконалення існуючих технологій, що обумовить ріст прибутку в майбутньому. Це забезпечить економічний розвиток підприємства та народного господарства в цілому.

Література:

1. Положення "Про порядок збільшення (зменшення) статутного фонду акціонерного товариства", затверджене Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.02.2007 № 387: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>
2. Бутинець Ф.Ф. Статутний фонд підприємства та його формування // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз // Вісник. — Житомир: ЖДТУ. — № 1 (55). — 2010. — С. 5—10.
3. Голов С.Ф. Фінансовий і управлінський облік / Голов С.Ф., Єфіменко В.І. — К.: ТОВ "Автоінтерсервіс", 2004. — 544 с.
4. Федоренко В.Г. Інвестознавство: підручник. — 3-тє вид., допов. — К.: МАУП, 2004. — 480 с.
5. Джеймс К. Основы финансового менеджмента, 11-е изд. / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович Пер. с англ. — М.: Издательский дом "Вильямс". — 2003 — 665 с.

6. Данилюк М., Савич В. Фінансовий менеджмент / Данилюк М., Савич В. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 20 с.

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. — К.: Видавничий дім "Скіф", 2010. — 472 с.

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>

9. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку щодо операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах, затверджені Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 10.06.2003 р. № 256 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>

10. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.1991 р. № 1599-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>

11. Закон України "Про цінні папери та фондову біржу" від 19.09.1991 р. № 1576-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>

References:

1. Polozhennia (2007), "On the procedure increase (decrease) in statutory Fund of the joint-stock company", [Online], vol. 387, available at: <http://www.sta.gov.ua> (Accessed 22 January 2014).
2. Butynets, F.F. (2010), "The authorized fund of the enterprise and its formation", Bukhhalters'kyj oblik, kontrol' ta analiz, Zhytomyr: ZhDTU, vol. 1, pp. 5—10.
3. Golov, S.F. (2004), Finansovyy i upravlins'kyj oblik [Financial and managerial accounting], LTD. "Avtointerservis", Kyiv, Ukraine.
4. Fedorenko, V. G. (2004), Investoznavstvo [Investment], IAPM. Kyiv, Ukraine.
5. James, K. (2003), Osnovy fyansovoho menezhmenta [Fundamentals of financial management], Publishing house "Williams", Moscow, Russia.
6. Danyluk, M. and Savic, V. (2004), Finantsial management [Financial management], The centre of educational literature, Kyiv, Ukraine.
7. Tax code of Ukraine (2010), Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) [Online], vol. 2755-VI, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 4 Nov 2013).
8. Instruktssiia (1999), "The application of chart of accounts assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations", [Online], vol. 291, available at: <http://www.ligazakon.ua>. (Accessed 29 July 2014).
9. Rishenniam Derzhavnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku (2003), "Methodical recommendations on accounting operations for the formation of capital in joint stock companies", [Online], vol. 256, available at: <http://www.sta.gov.ua>. (Accessed 11 May 2014).
10. Zakon Ukrainy (1991), "On business associations", [Online], vol. 1599, available at: <http://www.ligazakon.ua>. (Accessed 13 August 2014).
11. Zakon Ukrainy (1991), "On securities and stock exchange", [Online], vol. 1576, available at: <http://www.ligazakon.ua> (Accessed 13 August 2014).
Стаття надійшла до редакції 16.09.2014 р.